

Continuació, a la primavera del 2008, de l'entrevista que la professora Sandra Rudzki va tenir amb el professor Octavi Fullat durant la primavera del 2002.

Dr. Octavi, des de l'últim cop que ens vam trobar per a la presentació de la meva tesi doctoral, *L'Educació com a Antropogènesi. El temps com a categoria Pedagògica en el Pensament d'Octavi Fullat*, vostè ja ha presentat l'obra sobre els valors d'Occident en què estava treballant. Em consta, a més, que va estar viatjant per impartir cursos i conferències a Mèxic i a França, com també sé que ha iniciat un recorregut sobre la seva vida en forma de Memòries que serà publicat en tres volums, dels quals el primer ja ha estat presentat.

1. Sandra Rudzki: Encara que podria ser obvi, m'agradaria saber quin és el motiu principal que el va induir a escriure les seves Memòries.

Octavi Fullat: No, no és un tema obvi, patent o de calaix el desencadenant dels meus tres volums de Memòries, sinó embolicat i confús. Fins i tot m'atreveixo a sostenir que està emmascarat.

No consistim, Sandra, en això o en allò; som temps narrat, biografia, i ho som no per accident o casualitat, sinó *per modum essentiae*, som essencialment relat. Quina relació podem establir entre enunciat narratiu i esdeveniment real? Cadascú pertany a la seva pròpia temporalitat en tant que narrada. La nostra entitat existencial és històrica i es compon de fragments que només l'exposició aconsegueix fer significar articulant-los. Les vides humanes, un cop biografiades, injecten sentit en allò que només seria desgavell caòtic. Temps extralingüístic i temps del llenguatge —els temps verbals— es basen en el

relat; aquest actua com a mediació entre temps viscut i temps explicat com si fos un conte. És el cas de les *Confessions* d'Agustí de Tagaste, redactades l'any 400.

En la línia assenyalada per Paul Ricoeur a *Temps et récit* —I, 3, Seuil, París, 1983, pàg. 105— el temps —*khronos* o *zeit*— esdevé humà quan queda travat narrativament. La intriga —*mímesis* en el *Peri poietikés* d'Aristòtil en abordar l'estudi de la tragèdia en el capítol 6— inoculara significació en una successió d'esdeveniments empírics. Cada identitat humana resta orientada gràcies a l'experiència singular del temps.

No vaig encertar a ser jo fins al dia en què em vaig narrar d'una manera global. Però aquí va saltar l'inesperat i, alhora, pertorbador i, fins i tot, subversiu. Aquest traumatisme s'ha esdevingut en tractar de convertir en text escrit, i així explicitar-ho, el relat de la meua vida, que estava semiadormit al ventre de la foscor.

El meu afany per llegir sistemàticament Sigmund Freud es va despertar el 1975. Així descobreixo la *Tiefenpsychologie* o psicologia de les profunditats, la qual treballa en l'estudi dels processos inconscients. Les formacions inconscients s'ordenen al voltant de la *Verdrängung* o repressió. I Freud convenç el jo que aquest no és l'amo de casa seva contra el que sosté Descartes amb el seu *Ego cogito*. En redactar les meves Memòries em converteixo en explorador d'obscuritats personals.

Per què Freud esdevé catapulta per a mi? Sens dubte, perquè he fracassat de manera invariable en el disseny de ser culturalment feliç. La consciència immediata, *ego cogito cogitatum*, és, sens dubte, certa, però de cap manera veritat. El jo, el meu jo, no és el *qui* del *cogito* cartesià, sinó el *què* del desig ignorat i clandestí que habita en les profunditats de les primeres experiències de satisfacció.

La teoria desplegada en el *Traumdeutung* del 1900 la resumeixo amb una frase extreta del mateix llibre, *La interpretació dels somnis*, que diu així: “El somni és la realització disfressada d’un desig reprimat”. El *Traumdeutung* assegura, a més, que en el somni, en tant que relat, es donen la mà desig i llenguatge; ambdós s’articulen en allò somiat.

Zensur, censura, en la primera tòpica freudiana s’entén com aquella funció que prohibeix, als desitjos inconscients i a les formacions que se’n deriven, l’accés al sistema preconscious-conscient. En el mateix *Die Traumdeutung* es desenvolupa aquesta doctrina. Tòpicament, l’inconscient queda constituït pel conjunt de continguts censurats als quals no s’ha permès l’ingrés a l’àmbit preconscious-conscient. L’inconscient, en la mesura en què està censurat, es revela només com a text, com el text d’un somni o bé el text de la vida d’algú.

T’adones, Sandra, de com de laberíntic resulta el tema de les meves Memòries? Qui només les llegeixi com a addició de dades i suma de referències en perdria la peripècia vertebradora. En elles van al seu aire tots els meus disturbis i remolins inconscients. Les Memòries constitueixen, en bona part, una psicoteràpia duta a terme salvatgement.

2. SR: Hi ha hagut algun apartat biogràfic que l’hagi forçat a penedir-se o bé que l’hagi llançat a desitjar haver actuat d’una manera diferent a com ho va fer en el moment en què ho vivia?

OF: Si distingeixo en el meu psiquisme entre sistema inconscient i sistema preconscious-conscient, aleshores descobreixo que en l’esfera de l’*apercebre’m* no hi ha

res de què voldria penedir-me, malgrat que conductes i ocurrencies hagin acabat sent oposades i antagòniques entre elles. Sospito, Sandra, que una biografia és un compendi de despropòsits i disbarats. Només som unitats i coherències o enllaços a manera de límit ideal, però mai en el terreny dels fets. Abraço el meu passat tal com han transcorregut els dies dels meus anys i sense voler esvaïr-ne o dissipar-ne cap. Sóc el que he sigut. Si elimino una sola parcel·la o un trosset diminut de la meva existència deixo, a l'instant, de ser jo.

Si, per contra, paro atenció a les meves instàncies inconscients, en aquest supòsit, Sandra, em quedo sense paraules, ja que veig aquest soterrani tan fosc i tenebrós que no encerto a explicar-te ni tan sols què s'hi mou.

3. SR: El “retorn” al qual remeten les seves Memòries significa la finalització d’una etapa de la seva vida, podríem dir acadèmica, o bé considera que és l’inici que el portarà per nous camins?

OF: Les meves Memòries, certament, configuren un retorn, una *anàbasi* o expedició cap a l’interior; ara bé, el meu retorn no coincideix amb el d’Ulisses. El d’aquest va ser *nostos*, d’on prové nostàlgia. Homer defineix l’heroi de l’*Odissea* pel seu allunyament intolerable que el força a tornar a la seva pàtria, a allò segur, a allò de fiar, a la seva esposa Penèlope, amb la qual vol envellir en comptes de dur a terme el treball tot sol, desoladament. Si també com Ulisses visito el país dels morts, o *Nekyia* —el meu inconscient i no una altra cosa—, no és per ressuscitar, sinó només amb voluntat de veure més clar qui sóc. El mateix sostinc de la meva *catàbasi* o descens als inferns de

l'inconscient. Qui sóc en la seva integritat i no només en allò que és epidèrmic, superfivial i trivial?

Amb tot, si confiem, Sandra, en el comentari que fa públic Aristòtil sobre l'*Odissea* en la seva obra *Poètica* —*Peri poietikés*—, aleshores el meu retorn seria semblant al d'Ulisses. Aristòtil escriu: “Es tracta d'un poema complex, ja que des de l'inici fins al final és *anagnòrisi* —reconeixement—”. Jo també transito de la ignorància al coneixement, coneixement de mi mateix. Les meves Memòries acaben en recerca d'identitat partint del relat global de la biografia; aquest fet no nega, per altra banda, que també depenem de la mirada de l'altre per quedar constituïts del tot. Resulta possible la *philautia* o amor a un mateix? En el meu cas aventuraria que el retorn es transforma en autoconstitució, malgrat que aquesta sigui infausta i al capdavant llastimosa.

No, estimada Sandra; als meus vuitanta anys no concloc una etapa per iniciar-ne una altra. Ara només em falta iniciar la fase de la mort absoluta. Ha mort Penèlope; la meva germana Maria ja fa més de quatre mesos que és a la fossa comuna del cementiri de Montjuïc de Barcelona. El retorn d'Ulisses ja està mancat de significació. M'he quedat sense rumb.

SR: Com vostè sap, l'hermenèutica fenomenològica descrita per Paul Ricoeur al seu llibre *Si mateix com un altre* va ser la base metodològica en el desenvolupament de la meva tesi doctoral. Paul Ricoeur proposa l'“ontologia de la ipseïtat” com a recurs últim a fi d'assolir la redescrípció d'*un mateix* a través del relat. Ricoeur vincula la unitat analògica de l'obrar a una ontologia de l'ésser i de la potència. Ricoeur reprèn la tesi d'Aristòtil per afirmar que “l'ésser es diu de

diferents maneres i que una de les maneres és la distinció entre acte i potència”¹. Aquesta distinció suggereix una dialèctica fonamental entre l’activitat humana de construcció de si mateix i les experiències de passivitat. Assumir la passivitat del cos, com explica Ricoeur, permet entendre l’acció humana com a intersecció en els esdeveniments del món i, com a resultat, de l’elecció de l’agent. La passivitat queda integrada en l’activitat humana en el sentit que és un mitjà necessari per a l’autoconstrucció. La síntesi dialèctica entre passivitat i constitució activa i teleològica té com a mediació l’experiència del propi cos, el contacte amb l’altra persona i la relació amb la pròpia consciència moral. Així, la passivitat s’entén com la pertinença al món i també com a possibilitat d’intervenir, per iniciativa pròpia, en el curs dels esdeveniments. La passivitat s’integra en l’activitat humana com el mitjà necessari per a la construcció d’un mateix fins a tal punt que la pròpia consciència moral abraça una modalitat específica de passivitat com a símptoma o indicatiu de la metàfora de la veu de la consciència, veu interior i alhora superior a un mateix. Doncs bé, Dr. Octavi, la seva biografia posa de manifest l’afany constant per posar direcció a la seva pròpia vida, encara que això hagi implicat rebre represàlies, entre les quals podem citar problemes amb la policia en rebel·lar-se contra el sistema dictatorial del senyor Franco. Pregunto:

4. Què passa amb els esdeveniments que el col·loquen davant l’irresoluble? De quina manera s’enfronta a la finitud humana? Aquestes *situacions límit* han canviat el rumb de les seves prioritats?

OF: Com tots, Sandra, he travessat els anys de la vida resolent situacions adverses i problemes urgents. He topat amb l’irresoluble? Per descomptat. Es constata

¹ Ricoeur, Paul (1997). *Sí mismo como otro*. Madrid. Siglo XXI, pàgs. 1-17.

que vivim inexorablement en situació; aquesta, per cert, més que una dada consisteix en interpretació de cadascú. Xavier Zubiri, al llibre *Naturaleza, Historia, Dios* —Ed. Nacional, 1944, pàg. 404—, sosté que “la situació no és quelcom afegit a l’home i a les coses, sinó la radical condició perquè pugui haver-hi coses per a l’home”. El mateix *Da del Dasein*, o *Da-sein*, de Heidegger pot traduir-se amb el terme *situació*. El *Da-sein*, el *Ser-en-situació*.

Et refereixes, Sandra, a *situacions límit* amb voluntat de qualificar l’irresoluble. Hi he topat i, a sobre, adonant-me d’aquesta topada total. He quedat convençut, al capdavant, que el tot dels ens no va més enllà del món. Existeix un altre Tot? Si és així, no hi ha manera d’agafar-lo. L’experiència de la *situació límit* ens parla de patiment i de fracàs. Hom està en una soledat radical quan s’aventura en el coneixement del tot.

“Estic sempre en una situació determinada”, constata Karl Jaspers en la seva obra *Philosophie. Philosophische Weltorientierung*, publicada el 1932. El capítol setè del segon volum s’ocupa de les situacions límit. Vaig llegir per primera vegada aquest capítol el 1960 en una versió castellana del 1959 publicada a San Juan de Puerto Rico i a Madrid. Ja aleshores l’assumpte em va sorprendre.

Una situació comporta invariablement limitació o marge d’acció. Les *situacions límit* són opaques i no veiem res darrere d’elles. És qüestió d’un mur amb el qual topem i davant del qual fracassem indefectiblement. Quines són aquestes situacions?: estar sempre en situació, la lluita i el patiment es presenten aclaparadores, assumim la culpa, la mort no pot evitar-se. L’*estar sempre en situació* forma part de la nostra historicitat; es tracta de la situació límit font.

La mort és aquella *situació límit* que més m'ha impactat abandonant-me en la rutina. Òbit de la mare, mort del pare, extinció i enfonsament absolut de la meva germana petita Maria. La vaig deixar sola sense poder seguir-la. Ja no és possible preguntar-li res. La mort de l'altre, per descomptat, és l'única que puc experimentar.

La mort? No puc veure-la encara que la pateixi. En morir, ingressaré en el no saber absolut i em quedaré sense retorn. Immortal? Les proves de la immortalitat, començant amb les proporcionades per Plató al *Phaidon e Peri psykhes*, són deficientes i afirmaria, fins i tot, que són desesperades. L'únic que pot provar-se és precisament la mortalitat.

Les situacions límit han modificat les meves prioritats? Afirmaria que no, Sandra. Em dolen, sens dubte, però les assumeixo perquè no puc deixar de ser un humà. L'home és animal tràgic en l'extrem oposat a la puça i a l'elefant, els quals coincideixen constantment amb ells mateixos. L'ésser humà, per contra, és simultàniament el mateix i diferent; per què? Perquè ens adonem de la nostra existència. La consciència o apercepció de nosaltres mateixos és un desafiament esgarrifós.

5. SR: Dr. Octavi, tot i que em consta que les seves Memòries constitueixen una obra densa que li portarà força temps, coneixent la seva naturalesa insatisfeta, endevino, això no obstant, que ja tindrà plans per a nous treballs després de les seves Memòries. Pot avançar-me alguna cosa sobre aquestes inquietuds?

OF: Al final dels meus anys he topat amb un únic interrogant: valia la pena entrar en l'existència? Aquí tens el tema central de les meves possibles divagacions un cop

publicats els tres volums de Memòries. Ignoro encara el tractament que li donaré. Estudi? Assaig? Ficció? Només el temps i la mort saben aquestes coses.

SR: Dr. Octavi, li agraeixo molt l'oportunitat d'haver tornat novament a l'entrevista. Em consta que actualment hi ha tres universitats catalanes que treballen en una interessant pàgina web amb el seu pensament i estic segura que resultarà suggerent donar seguiment a aquest recurs, el qual il·luminarà la comprensió de les seves aportacions.

Vull, a banda, agrair-li un cop més l'oportunitat que m'ha brindat de treballar amb vostè en el desenvolupament de la meva investigació durant la realització dels crèdits doctorals i, a més, pel suport que em va brindar durant tota l'execució de la Tesi, com també pel gran mestre i amic que ha estat per a mi. Vostè és dels mestres que, més que dir què és el que s'ha d'aprendre i què s'ha de fer, ajuda a descobrir les possibilitats que guarda cadascú. Gràcies per deixar oberta la porta cap al camí del possible.